

MAGYAR
TANÜGY.

HAVI FOLYÓIRAT.

SZERKEBZTIK

D^r. HEINRICH GUSZTÁV és D^r. KLEINMANN MÓR.

II. ÉVFOLYAM.

1873.

BUDAPEST, 1873.

KIADJA AIGNER LAJOS.

(Váci-utca 18. Nemzeti szálloda.)

Handwritten:
- 1/2
357

II. IRODALOM.

Allgemeine Ethnographie von Dr. Friedrich Müller, Professor stb. Wien, 1873. VIII és 550 lap. Ára 4 ft 50 kr.

A „Magyar Tanügy“ irodalmi része körébe tartozónak tekinti nem csak a tankönyveket és a szorosb értelemben vett tanügyre vonatkozó munkákat, hanem első sorban a tudományos irodalomnak oly nevezetesebb termékeit is, melyeket a tudomány mai állásával haladni akaró tanfériú el nem mellőzhet. Főleg e szempontból kívánjuk e folyóirat olvasó közönségének figyelmét a fent nevezett munkára fordítani, mely oly tudomány anyagát foglalja össze átnézetileg, melylyel napjainkban a történésznek és geographusnak, a philologusnak és nyelvésznek okvetlenül kell foglalkoznia.

Az ethnographia széles körére vonatkozó anyag annyira gyarapodott újabb időben szakavatott és ügybuzgó utazók gyűjtései folytán; és a német és angol tudósok annyi szellemdús monographiában dolgozták fel tanulmányaik eredményeit: hogy már évek óta mind inkább érezhetővé vált — főleg Németországban, mert az angoloknak van Prichard munkájában oly rendszeres összeállításuk, milyent itt hangsúlyozunk, — oly encyclopaedikus, a tudomány jelen eredményeit összefoglaló s így egy részt könnyen tájékoztató, más részt az ethnographiának mélyebb tanulmányába bevezető mű hiánya, melyet Müller tanár az előttünk fekvő jeles dolgozattal pótolni akar s valóban pótol is. Valamely tudományszak csak akkor éri el, hogy úgy mondjam, férfi korát, midőn azon dús anyagot, melyet szorgalmas gyűjtők és észlelők, mindenki a neki kínálkozó alkalom mértéke szerint, egybe hordtak, egy átlátszó és magában vége bevégezett, kerekded rendszerben összefoglalják; míg az anyaggyűjtés korszaka az egyes tudományszakoknak g y e r m e k k o r a, mely a későbbi fejlődésnek csak csíráit egyesíti magában. Csak hogy természetesen ok-

vetlenül szükséges, hogy azon férfiak, kik egy rendszer kidolgozására vállalkoznak, fölötté álljanak a rendszerezetlen anyaghalmaznak s tökéletesen uralkodjanak annak minden részletességei fölött, és mélyen beható szellemük erejével alakot kölcsönözzenek azon rendszerezetlen tömegnek, mely feldolgozásra vár.

Ilyen tudósnak ismeri mindenki, ki valaha nyelv-tudományi vagy néptani kérdésekkel foglalkozott, Müller Frigyeset, a bécsi egyetem bölcsészeti karának egyik díszét, kinek magam épen úgy, mint e folyóirat szerkesztői tanítványai voltunk. Már 1868-ban bocsátotta közzé a híres Novara-expeditió ethnographiai anyagának rendszeres feldolgozását, s a munka előszavában kilátásba helyezte egyszersmind az ethnographia rendszerének külön előadását.

Ez ígérteét váltja be a szerző az előttünk fekvő terjedelmes kötettel.

Az ethnographia mai nap már nem csak az emberi nem összeségének osztályozásáról, egyes osztályainak jellemzéséről és egymáshoz való viszonyáról, történeti időben végbe ment és történetelőttiben végbe mehetett vándorlásairól szólhat kizárólag. Darwin és tanítványainak lángelméjű kutatásai tetemesen szélesbbé és mélyebbé tették e tudomány körét és feladatát is. Ez új tanulmányok által az ember, mint a természetrajz objectuma, oly viszonyba jutott az állatország egyéb tagjaihoz, hogy az ethnograph, ki az emberiségnek történet előtti állapotaira is reflektál, ki nem kerülheti azt, hogy a „hírhedt“ darwinismus irányában állást foglaljon. M. határozottan a fejlődés theoriája hívének vallja magát és a Darwin-féle tanok eredményeit az ethnographia számára ügyesen tette termékenyekké. Nem is tekintve már most az embernek legelső föllépését, a társadalom keletkezése a második fontos pont, melyre nézve az ethnographnak tisztába kell jönnie. Mi előzte meg a családi élet jelenkezésének legelsőbb és az oktan állat stádiumához legközelebb álló fokait? Itt Müller nagy súlyt fektet a faji (Rasse) életre, azon fokra, melynek elérése által az ember physikai tekintetben ugyan már tetemesen felülmúlja az oktan állat legkifejlettebb nemeit is, de a nyelvet még mindig nélkülözi. Ezen fok vagy stádium feltevése sok oly kérdésre ad feleletet, melyek eddig kellemetlen zavarba hozták az emberről bölcselkedőket; a szerző ez utóbbiak közül főleg azoknak tett nagy szolgálatot, kik minden dogmatikus feltevések nélkül elmélkednek ily fontos kérdések fölött, midőn a

faji életet röviden ugyan, de nagy tüzetességgel és sok oldalról világította meg.

Az emberiség már a faji élet fokán állva sem volt egy egységes és egyedeire nézve egyforma tömeg. Voltak már akkor is fajok, azaz csoportok, melyek fizikai és pszichológiai tekintetben ugyan sok hasonlóságot, de mind a két irányban ép oly sok különféleséget mutatnak fel. A fajbeli különféleségen alapszanak aztán a törzsek, népek stb. egymástól eltérő testi és szellemi sajátosságai. Osztályozásra van mindennek előtt szüksége a tudománynak, mely az anyagnak már oly gazdag tömegével rendelkezik. Müllerig az osztályozások vagy egyoldalulág geneológiaiak vagy pedig morphológiaiak voltak. Müller volt az első, ki a Novara-expeditió alkalmából írt és már fent említett munkájában ezen állásponton, mely számos hézagot nem képes betölteni s számos kérdésre megtagadja a feleletet, túl ment és a nyelvészeti és a történeti tudomány eredményeinek kellő felhasználásával ama két egyoldalúságot közvetítve, oly rendszeres osztályozást teremtett, melyet Haeckel saját szakmájának szempontjából még tágasabb alapokra állított, és melynek ismételt összefoglalását szerzőnk ily című értekezésében, „Ueber die Verschiedenheit des Menschen als Rassen- und Volksindividuum“ (Mittheilungen der anthropologischen Gesellschaft in Wien. 1871. 14. füzet) kísértette meg. Ugyanezen osztályozás van a jelen munkában az ethnographia teljes rendszerén keresztülvezetve.

Nem tartozhatik ide, hogy ezen osztályozásról bővebben szóljunk, a mint általában a jeles műnek csak átnézetét szándékozunk adni. — Az ethnographiai osztályozás után M. hozzá fog a néptan tételes anyagának bemutatásához, s ez természetesen a felvett osztályozás fonalán történik; szól az ismert emberiség valamennyi fajairól, törzseiről, népeiről; előadja fizikai és szellemi jellemvonásaikat, történeti fejlődésüket; szól társadalmi institutióikról, vallásukról, egyéb intézményeikről — mindenütt az eddig összehalmozott anyagot lelkiismeretesen földolgozva és ügyes, ha nem is épen szellemdús és érdekfeszítő — ez a munka korlátolt terjedelménél fogva nem volt lehetséges, — de nem is egészen száraz modorban egybe állítva. Azok, kik az egyik vagy másik specialitás irányában különösen érdeklődnek, ott találják mindenütt az illető szakirodalom könyvészeti kimutatását, úgy hogy minden fáradság nélkül könnyen utána járhatnak. Az irodalomnak e lelkiismeretes felhasználása és kellő helyen felemlítése és ösz-

szeállítása kétségtelenül tetemesen emeli a derék munkának általános, de főleg gyakorlati becsét.

A magyarokról ugyan nem nagyon sokat mond, — mert nem tartozhatott ily átnézeti munkának keretébe, egyes nemzetekről bőven szólani, — de mégis érdekes lesz, ha itt egy kis helyet reprodukálok, a hol nemzetünkről megemlékezik. A különböző népfajoknak egymás közti vegyüléséről szólva, a 48-ik lapon azt jegyzi meg M., hogy a fajok közti vegyülés azon esetben, ha a vegyülő elemek egymáshoz minőség tekintetében közel állanak, minden tekintetben jóra való eredményt (ein tüchtig Product) hoz létre. Így „a mongol fajnak finn törzséhez tartozó magyarok vegyülése szlávokkal és germánokkal adott létet a magyarok erőteljes és lovagias népének“.

Sokkal inkább vagyok csak dilettans azon tudomány terén, melylyel Müller új munkája foglalkozik, sem hogy érdemlegesen hozzászólhatnék a fontos és jelentős munkának részleteihez. De jó lelkiismerettel ajánlhatom hazánk tanárainak figyelmébe, mint oly munkát, mely csak nem nélkülözhetetlen segéd eszközzül szolgálhat a középtanodai tudományszakok nagyobb és fontosabb felének tárgyalásánál.

DR. GOLDZIHNER IGNÁC.

A német irálytan vezérfonala középtanodák számára. Szerkesztette Cserni Béla, gyula-fehérvári gymnasiumi tanár. I. Rész. A prózai irálytan. Pest, 1873. Heckenast G. Ara 70 kr.

A szerzőnek valóban sajátyszerű nézetei lehetnek egy részt a német nyelv s irodalom gymnasiumi tanításáról általában, de az után az irálytan tanításáról különösen. Helyesen kiemeli az előszóban, hogy hazánk mai tényleges viszonyai közt mennyire hasznos, sőt szükséges és elkerülhetetlen a német nyelvnek tökéletes elsajátítása; azért ohajtott az ifjúság kezébe oly könyvet adni, „melynek segélyével a német írásművek különféle nemeit a legegyszerűbb módon s mégis lehetőleg kimerítve megismerhesse s gondolatai kifejezésében magának könnyűséget szerezhessen“. Hogy a német tanításnak e célt is szem előtt kell tartania, azon nem kételkedhetik senki, a ki tudja, hogy a modern nyelveknél nem elégedhetünk meg azon eredménynyel, melyre a classicus nyelvek tanításánál törekszünk, hanem hogy itt a nyelvnek szóban és írásban teljes elsajátítása a cél. Ha már a célra